

in Srbom. Pri nas poznamo tega velikega arhitekta-umetnika le površno po posameznih drobcih, ni pa njegovo obsežno delo še nikjer zbrano. Za spoznavanje naše domače umetnosti in slovenske samobitnosti bi bila ta knjiga Plečnikovih del dragocen in globoko pomemben dokument. *K. Dobida.*

## GLOSE

**PREŠERNOVA ZAPUŠČENA IN NJENE ZVEZE:** Zapuščena je nastala v dobi aktualnosti Sonetnega venca in povenčevskih ljubezenskih sonetov ter je odraz ogorčenja o postopku predstavnika ljubljanske trgovske inteligence, ki je zapustil deklico, katero je bil menda pesniku odvrnil.

Deklico so klicali za „Krištofbirtovo Reziko“ (Jelovškova, Spomini 83), a pisala se je Božič (matrike frančiškanske župnije v Ljubljani). Ko se je vrnil Prešeren po študijah v Ljubljano, se je bližala prvorojenka Antona Božiča Krištofbirta, ki je krčmaril v Židovski ulici na št. 5. (na Dežmanovem zemljevidu iz 1827 št. 232), dopolnjenemu šestnajstemu letu (roj. 12. oktobra 1812), torej prav onemu starostnemu mejniku, ob katerem so imela dekleta za ljubljenca Muz iz Vrbe posebno privlačnost. Pesnik se je menda res začel zanimati za deklico (Kres 1883, 377), ki sicer baje „ni bila bogata, a čedna“ (Jelovškova 83), toda je že imel ali pa kmalu dobil srečnejšega tekmeca v osebi Jožefa Hofbauerja, ki je bil gostilničarjev otrok kakor Rezika, za osem let mlajši od doktorja ter je upal na trgovsko kariero — vsaj že 1835, ko je stanoval v hiši Primčevih sorodnikov Lavrinov na Mestnem trgu 19 (na Dežmanovem zemljevidu 239), je bil trgovski knjigovodja (matrike pri frančiskanih v Ljubljani).

Zavrneni dr. Prešeren se je vdal, a ostal deklici naklonjen. Hofbauer je Reziki več let obetal zakon (Jelovškova 83), vendar o kakem njunem nezakonskem otroku dostopni viri ne vedo nič: niti ljubljanske rojstne matrike niti trač, ki ga je pobirala Ana Jelovškova. Toda medtem ko je 23letna Rezika še sanjala o poroki s Hofbauerjem, ji je usoda že pletla bridko razočaranje. Vsaj že v prvi polovici 1835 se je začelo govoriti, da vzame 27letni Hofbauer drugo, ki je bila za dve leti starejša od njega (matrike), manj lepa od Rezike in brez posebnega lastnega premoženja kakor tekmica, a je imela zveze, ki so obetale Hofbauerju v trgovski karieri večjo korist kakor pa zakon z Reziko (Jelovškova 83): Marijo Terezijo Julijano Wurschbauer, hčerko zakonskih Jožefa Wurschbauerja (matrike), trgovca in hišnega posestnika na Kongresnem trgu 13 (na Dežmanovem zemljevidu 31, glej Vrhovnik, Gostilne 20), in Marije Lucije, rojene Primic, a umrle 3. januarja 1810 (matrike), torej sestrično Primčeve Julije in njeno intimno prijateljico (Jelovškova 83).

Z mislijo na ta preobrat Rezikine usode je spesnil Prešeren Zapuščeno, ki je nastala pač 1835. leta, a še pred 26. oktobrom. Pesnik je našel pot, po kateri je spravil svoj protest tudi v evidenco Juliji in njeni materi, ki sta iz rodbinskih ozirov protežirali Hofbauerjevo nezvestobo (Jelovškova 83). Brezuspešno: dne 26. oktobra 1835 so bivšega Rezikinega ženina in Julijino sestrično pri frančiskanih v Ljubljani poročili (matrike), a nevesta je baje dobila od Julijine matere izdatno balo, od drugih tet pa več tisočakov (Jelovškova 83). Rezika se je potolažila ter se začela s sestro Pepico, ki je prav tega leta dopolnila tisto

pomembno šestnajsto leto (roj. 15. februarja 1819), kosati za naklonjenost gostov (LZ 1900, 747), a 24. aprila 1837 se je poročila z vrvarjem in posestnikom Jožefom Leitmayerjem.

Redakcija, v kateri se nam je Zapuščena ohranila, je pisana sicer že v gajici ter je vsaj za deset let mlajša od prvega koncepta, toda po vsej priliki je bila pesem že 1835 zasnovana v istem resnem tonu, ki ga kaže v končni obliki. Pesniku pač že od početka ni šlo za tako igračko, kakršno je 23. aprila 1836 v obliki in tonu Vodnikovih poskočnic posvetil Rezikini sestrici Pepici, ko je „un dan“, to je 15. februarja 1835, z dopolnjenim 16. letom nehala biti „otrok“ in kot „hvala deklet ... začela cveteti“ (LZ 1900, 747).

Z Zapuščeno so spravljali v zvezo tri druge Prešernove pesnitve: Izgubljeno vero (Jelovškova, Spomini 83; Pintar, LZ 1910, 106); Silo spominja (Pintar, LZ 1910, 106–108); Nezakonsko mater (Žigon, Kronološki pregled 228). Vse te poskuse imam za ponesrečene.

Povsem neverjetno je, da bi bila Prešernu Julija postala iz „bogstva“ „lepa stvar“ na osnovi ugotovitve, da je njegova Zapuščena ni ganila. „En sam pogled“ — „ein einziger Blick“ je bil, ki je Prešernu vzel vero v Julijo. Pesnik je na lastne oči videl nekaj takega, da je izginila zanj „sveta glorijska“ z njene podobe. Vsiljuje se misel, da je to tisti „pogled“, ki je pesnika istodobno „brez miru naprej gnal“: pogled na Julijo, ko „oči nje od ljubezni razsvetljene smejale so se zvóljen mu (*ihm*) nasproti“.

V Sili spominja je nasprotje med Julijinim zaročencem (tvoj ljubi — dein Buhle), ki sme „sreče v ljubezni se bahati vesel“, ter poetom, ki je mogel peti le o „njeni (ljubezni) nesreči“, t. j. o svoji nesrečni ljubezni do Julije (wo Lieder der Schmerz, der nun stumm, mir entrang), tako jasno izraženo, da se čudim, kako je mogel nastati komentar, da bi bil Prešeren s to pesmijo le hotel Julijo opozoriti na pesem o — zapuščeni Krištofbirtovi Reziki.

Za Nezakonsko mater da bi bila Zapuščena dala „povod“ in zaradi tega dobila v Poezijah 1846 prostor „neposredno pred“ njo? Da bi bil torej le hladni moment prirejanja zadnje redakcije pesmi iz 1835. leta spravi pesnika okoli 1845. leta na misli, ki so izoblikovale najnežnejše njegove kitice? Ne verjamem! Slutim, da ima tudi Nezakonska mati mnogo, mnogo globlje korenine v pesnikovem lastnem doživljanju.

Prešernova Nezakonska mati je nastala po moji sodbi po oktobru 1845. leta, torej v dobi, ko je „prava mati“ njegovih nezakonskih otrok od dece „šla po svetu Bog ve kam“ — v Trst, kjer je ostala do maja 1846. leta (Jelovškova 83): pesnik je imel v mislih nezakonsko mater, katere postopek je z vsem gnevom obsojal, in nezakonskega očeta, kakršen je bil sam z vso svojo morečo skrbjo in vestjo in črno mislijo; in ker si ni mogel dati duška v direktnem orisu situacije, je situacijo preokrenil, obsodil brezvestnega nezakonskega očeta ter narisal nezakonsko mater, kakršno je želel vsakemu nezakonskemu otroku, nedvomno svoji Ernestini, a gotovo-tudi „vsranemu fantu“ (Jelovškove rokopisi), Aninemu Francu, dasi ga ni maral, ker je dvomil o svojem očetovstvu.

Fr. Kidrič.